

Tietosuoja terveydenhuollossa

Jokaisella ihmisellä on jo perustuslaissa turvattu oikeus tietosuojaan ja oikeus luottamukselliseen tiedonvaihtoon arkaluonteisissa asioissa. Sen lisäksi erityislainsäädännön ja ammattietiikan sääntöjä avulla kiinnitetään erityistä huomiota ihmisten yksityisyyden suojaan.

Terveydenhuollossa tietosuoja on tiukka. Terveydenhuollon ammattihenkilö tai muu terveydenhuollon toimintayksikössä (esimerkiksi sairaalassa) työskentelevä henkilö ei saa ilmaista mitään työssään saamaansa potilasta tai hänen perhettään koskevaa tietoa sivulliselle ilman potilaan lupaa. Tämä koskee yhtäläillä myös harjoittelijaa tai vapaaehtoista.

Sivullisilla tarkoitetaan henkilöä, joka ei osallistu potilaan hoitoon tai siihen liittyviin tehtäviin. Sivullinen on siis myös asianomaisessa toimintayksikössä työskentelevä terveydenhuollon ammattihenkilö, joka ei hoida potilasta. Myös potilaan omaiset ovat sivullisia, jos potilas ei anna lupaa tietojen antamiseen.

Potilaalla on lakisääteinen oikeus tietosuojaan. Tietosuojassa ei ole kyse pelkästään siitä, ettei tieto ole sivullisten saatavilla, vaan se on edellytys luottamuksellisen hoitosuhteen syntymiselle. Potilaalla on lakisääteinen oikeus hyvään hoitoon ja siihen liittyvään kohteluun.

Salassapito- ja vaitiolovelvollisuus

Salassapitovelvollisuus pitää sisällään kaiken, mistä henkilö on asemansa tai tehtävänsä perusteella saanut tiedon. Vaitiolovelvollisuus merkitsee kieltoa ilmaista asiakirjan salassa pidettävä sisältö.

Ilmaiseminen merkitsee tiedon antamista suullisesti, mutta myös passiivisesti tapahtuvaa tiedon paljastamista ulkopuoliselle. Suullinen tiedon ilmaisemiskiello tarkoittaa sitä, että tietoonsa saamasta asiasta ei saa kertoa edes ”yleisellä tasolla”, koska ei voida olla varmoja, että kertoman perusteella ei voitaisi yksilöidä tapahtunutta asiaa, ja sen kohteena ollut henkilö.

Passiivisesti tapahtuvasta tiedon paljastamisesta on taas kyse esimerkiksi silloin, jos salassa pidettäviä tietoja sisältävä asiakirja jätetään ulkopuolisten saataville.

Salassapitovelvollisuus on siis paljon laajempi kokonaisuus, kuin olla ilmaisematta henkilön nimi tai muu yksittäinen tunnistetieto.

Joskus on vaikea ratkaista, mikä on salaisuus ja mikä ei. Tämän asian ratkaisee viime kädessä potilas itse. On myös tärkeää muistaa, että vaikka potilas itse kertoo omista asioistaan ulkopuolisille hyvinkin avoimesti, se ei anna terveydenhuollon ammattihenkilölle tai muulle toimintayksikössä työskentelevälle henkilölle oikeutta ilmaista salassa pidettävää tietoa. Salassapitovelvollisuuden syntymiseen riittää se, että tiedot on saatu sellaisessa olosuhteessa (esimerkiksi sairaalassa, kotikäynnillä), että ne voidaan katsoa luottamukselliseksi.

Vaitiolovelvollisuudessa voidaan katsoa olevan kolme eri luokkaa, jotka ovat moraalinen vaitiolovelvollisuus, juridinen vaitiolovelvollisuus ja ehdoton vaitiolovelvollisuus.

Moraalinen vaitiolovelvollisuus on yleisen tavan ja käytännön kautta henkilöä koskeva velvollisuus. Esimerkiksi ystävän kertoma salaisuus kuuluu moraalisen vaitiolovelvollisuuden piiriin. Moraalinen vaitiolovelvollisuus on yksilön omantunnon varassa, eikä häntä voida rangaista salaisuuden paljastamisesta.

Juridinen vaitiolovelvollisuus on lakiin kirjattu vaitiolovelvollisuus, jonka rikkomisesta on säädetty rangaistus rikoslain mukaan. Juridisella vaitiolovelvollisuudella voidaan turvata yleistä etua, sekä yksityisyyden suoja eli perusoikeutta. Tämä koskee muun muassa terveydenhuollon ammattihenkilöitä ja muita terveydenhuollon toimintayksikössä työskenteleviä henkilöitä.

Ehdoton vaitiolovelvollisuus on Suomessa vain yhdellä ammattiryhmällä, eli papeilla rippisalaisuus.

Terveydenhuollon ammattihenkilön ja muun terveydenhuollon toimintayksikössä työskentelevän henkilön salassapito- ja vaitiolovelvollisuus jatkuu senkin jälkeen, kun henkilö ei ole enää siinä asemassa, jossa hän on saanut luottamuksellisen tiedon. Käytännössä salassapito- ja vaitiolovelvollisuus ovat elinikäisiä.

Keskeiset lähteet:

- Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi potilaan asemasta ja oikeuksista 185/1991
- Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 785/1992
- Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä 559/1994
- Suomen perustuslaki 731/1999

Liisa Vilmi-Johansson
potilasasiamies